

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.04.003>

УДК 336 : 330.15

JEL: G20, G28, G38, G41, F65, O16, R11, R58

І.К. БИСТРЯКОВ, д-р екон. наук, проф.,
завідувач відділу методології сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»
бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна
e-mail: bystryakovesco@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6482-7099>

Д.В. КЛИНОВИЙ, канд. екон. наук, доц., с. н. с.,
провідний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»
бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна
e-mail: klinko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3034-8097>

Н.В. КОРЖУНОВА, канд. екон. наук, с. н. с.,
провідний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»
бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна
e-mail: nata7vk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0075-7284>

ФОРСАЙТ-ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Окреслено форсайт-підхід до організації сталого господарювання шляхом залучення стейкхолдерів до реалізації проєктів просторового розвитку. Запропоновано бюджетний, сервісний та проєктний формати фонду фінансування сталого розвитку. Запропоновано структурну схему і алгоритм організації сталого фінансування форсайту за етапами інвестування, сек'юритизації, емісії та рефінансування проєктів у системі сталого господарювання.

Ключові слова: форсайт-проєкт; сталі фінанси; стале господарювання; управління.

Проблема організації фінансової діяльності сталого господарювання пов'язана з цілим комплексом питань, які стосуються впорядкування природно-господарських відносин у рамках інноваційних парадигмальних уявлень про

Ц и т у в а н н я: Бистряков І.К., Клиновий Д.В., Коржунова Н.В. Форсайт-підхід до організації та фінансування сталого господарювання. *Економіка України*. 2022. № 4. С. 03—27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.04.003>

сталий розвиток. Запропонований авторами цієї публікації у попередніх дослідженнях концепт сталого господарювання SUST¹ передбачає застосування бізнес-екосистемних саморегулятивних механізмів для досягнення гомеостазу в процесі сталого розвитку. Суттєва роль при цьому відводиться фінансовим механізмам саморегуляції системного гомеостазу з одночасним інституціональним супроводом. Спираючись на концепт SUST-господарювання, ми стверджуємо, що загальна соціо-еколого-економічна система будь-якого територіального утворення має реагувати на деформуючі екзогенні та ендегенні фактори впливу подібно до живого організму. Водночас особливістю такої реакції є орієнтація на платформні підходи і фінансові можливості в напрямі активізації механізмів саморегуляції сталого функціонування за бізнес-екосистемною моделлю розвитку [1]. Застосування такого теоретико-методологічного концепту для побудови сталої фінансової системи вимагає, як мінімум, наявності інститутів та інституцій полісуб'єктного управління активами, насамперед, господарських платформ. Саме за рахунок останніх стає можливим реалізовувати фінансово-логістичну складову сталого господарювання шляхом залучення природного капіталу в господарський обіг, а також забезпечення ефективного розподілу і реінвестування доходів, отримуваних від його експлуатації як природного активу в інтересах усіх зацікавлених сторін у господарському процесі [2]. Також слід зазначити, що стратегічні тенденції становлення сталого господарювання визначаються на основі запровадження проєктивної моделі досягнення цільових орієнтирів, що якнайкраще може бути реалізовано в сучасних умовах через форсайт-проєкти. Отже, через запровадження стратегічного управлінського формату форсайт-проєктування сталого розвитку територій маємо створювати умови щодо впорядкування фінансової політики в напрямі формування системи сталих фінансів. Саме остання покликана забезпечити на територіальному рівні, за рахунок фінансової інклюзії природного капіталу в господарський обіг, формування інвестиційного й операційного фінансового капіталу для вирішення відповідних питань сталого розвитку територіальних утворень. Очевидно, що відповідна фінансова політика має бути гнучкою і мобільною щодо зміни пріоритетів у кожній просторово-часовій моделі сталого розвитку, яка закладається відповідним стратегічним плануванням. Перспективним форматом такого планування може бути форсайт, що враховує інтереси зацікавлених сторін і базові тренди виробничо-економічного, соціального й екологічного спрямування відповідного територіального утворення. У часовому вимірі форсайт-проєкти сталого господарювання мають розроблятися на довгострокову перспективу [3, с. 11—14].

Фахівці відзначають, що форсайт є одним з інноваційних інструментів попереджувального управління розвитком господарських систем. Важливим є те, що він дає можливість інтегрувати алгоритми різних методів прогнозування, а також технології програмування із загальними підходами до управління стратегічними напрямками розвитку територій для забезпечення стійкості їх функціонування з урахуванням множини колективних оці-

¹ Аббревіатуру утворено з перших літер декількох базових характеристик цієї управлінсько-господарської моделі: Sustainable — стійкий, Uniting — об'єднувальний, Self-Transformed — здатний до самоперетворення [1].

нок і уподобань різних соціальних груп, що спрямовує управлінський вектор на полісуб'єктність.

Дослідження у сфері застосування форсайту як засобу управління економікою висвітлюють у своїх працях такі автори, як Р.Р. Аванесова, Є.П. Авраменко, П. Беккер, Л. Георгіо, Ч.Ф. Кеттерінг, М. Кіінан, І. Майлз, Б. Мартін, Р. Поппер, М. Ді Чезаре, М.В. Бойкова, Л.М. Ємельяненко, М.З. Згуровський, М.А. Зінченко, С.А. Квітка, Н.В. Климова, І.О. Клопов, Р.А. Кравець, Т.І. Ладикова, Т.К. Кваша, Т.І. Малова, В.Г. Прудський, В.О. Рибінцев, М.Г. Салазкін, Н.М. Семенова, В.П. Третьяк, Л.І. Федулова, А.А. Фесюн, Л.С. Шевченко та інші іноземні та вітчизняні дослідники.

Сьогодні методологія форсайту починає активно застосовуватися на різних територіальних рівнях. Дослідники наголошують, що її основною перевагою порівняно з традиційними підходами є орієнтація на залучення до управління проектами в складі форсайту всіх зацікавлених сторін, тобто стейкхолдерів господарського процесу. Це дозволяє не тільки максимально врахувати більшість важливих аспектів розглянутих проблем, а й узгодити позиції знаходження взаємоприйнятних шляхів їх вирішення. У методологічному плані основним результатом застосування форсайту є узгодження провідними групами носіїв інтересів уявлень про майбутнє території на основі наукових прогнозів і визначених пріоритетних потреб зацікавлених суб'єктів господарської діяльності. При цьому цінність застосування форсайту полягає в забезпеченні раціонального поєднання різномірних уявлень про майбутнє для консолідованого досягнення довгострокових цілей за рахунок ефективної координації пошуків шляхів підвищення якості прийнятих рішень і прискорення спільних дій у реалізації впливу на господарську діяльність [4].

Висвітлена в науковій літературі методологія фінансування форсайту здебільшого орієнтована на традиційні методи державного і консолідованого фінансування. Зокрема, відзначається, що для фінансування початкової фази, тобто для розробки форсайту, зазвичай залучаються державні й приватні структури, які зацікавлені в проектах, розроблюваних у складі форсайту, а невеликий річний внесок від кожного учасника дозволяє створити базу для ініціювання процесу форсайт-проекткування. У наступній фазі пошуку коштів для розробки і реалізації складових форсайту пропонується застосовувати внески кожного з учасників форсайту — від місцевих і державних структур і приватних осіб, проте наголошується на ризиковості таких вкладень, що вимагає окремої уваги. Виокремлюються і провідна роль середнього та малого бізнесу у виконанні форсайту, і необхідність надання йому фінансової допомоги на фазах запуску, розвитку та впровадження інновацій у проект [5].

Для реалізації форсайтів у ЄС європейські організації розробляють і пропонують моделі й кошти для фінансової підтримки підприємств виходячи з логіки співробітництва між державними структурами загальноєвропейського, національного і регіонального рівнів, а також між приватними установами (наприклад, між банками, кредитними спілками, лізинговими компаніями, науково-дослідними установами, проектно-конструкторськими організаціями, асоціаціями підприємств тощо) [5]. Основними форматами співпраці влади і бізнесу в реалізації проектів просторового розвитку є відо-

мі у світі моделі публічно-приватного партнерства у форматах договірної співробітництва (контракти на управління, сервісні контракти, концесії, угоди про розподіл продукції тощо) і спільної діяльності (створення спільних державно-приватних проектних компаній, що мають, зокрема, права емісії фінансових зобов'язань на фондовому ринку) [6].

З 1990-х років форсайт стали використовувати в соціально-політичній сфері, при розробці державних проектів і програм місцевого самоврядування. У XXI ст. активно реалізуються форсайт-проекти таких міст, як Дублін, Барселона, Штутгарт. Форсайт-проекти соціального розвитку країни розроблено в США, Японії, Великій Британії, Австрії, Фінляндії, Франції, ПАР тощо. «Дорожні карти» подібних форсайт-проектів розроблялися за різними напрямками, включаючи, зокрема, інновації міського господарства, освіту, якість життя, культуру і міжнаціональне спілкування, співпрацю між поколіннями, надання послуг тощо [7].

Отже, з огляду на це, форсайт-проекування розвитку українських міст є нагальним завданням уже сьогодні. Для України форсайт-метологія є новим методом прогнозування і планування майбутнього. У нас формат форсайт-проекування застосовувався, в основному, для визначення перспектив розвитку країни в цілому. Так, відомою розробкою в цій царині є праця «Форсайт економіки України: середньостроковий (2015—2020 роки) і довгостроковий (2020—2030 роки) часові горизонти», підготовлений у 2015 р. науковим колективом під керівництвом М.З. Згуровського, у якій було розглянуто методологію і виконано комплекс робіт з передбачення (форсайту) розвитку майбутньої економіки України у заявлених часових горизонтах. З використанням методу Делфі було названо головні кластери нової економіки України, здатні забезпечити успішну інтеграцію країни в міжнародну кооперацію праці в окреслених часових горизонтах. Розроблені сценарії пропонувалися для прийняття рішень на рівні держави інституціями громадянського суспільства і міжнародними організаціями для розроблення регіональної політики та конструктивних планів соціально-економічного розвитку України на відповідну перспективу². Також варто згадати і працю «Група з розробки сценаріїв 2027: Форсайт Україна. Чотири сценарії для розвитку України», підготовлену 2018 р. Фондом імені Фрідріха Еберта у Відні. У ній у форматі форсайту було представлено чотири сценарії, що базувалися на двовимірній таблиці з такими змінними: державна спроможність — сильна чи слабка; суспільство — згуртоване чи поділене. Ідея проекту полягала в тому, щоб експерти-учасники домовилися щодо ймовірних сценаріїв виходу з кризи для України в десятирічній перспективі³. Проте вказані розробки мали переважно прогнозно-рекомендаційний, а не проектний характер, були виконані в розрізі національної економіки в цілому.

² Форсайт економіки України: середньостроковий (2015—2020 роки) і довгостроковий (2020—2030 роки) часові горизонти. Наук. керівник проекту М.З. Згуровський. Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ, НТУУ «КПІ», 2015. 136 с.

³ Група з розробки сценаріїв 2027: Форсайт Україна. Чотири сценарії для розвитку України. Відень, Фонд імені Фрідріха Еберта, 2018. 28 с.

Ураховуючи, що методологія форсайт-проектування для забезпечення сталого просторового розвитку на низових просторових рівнях в Україні поки що практично не використовується, постає питання зосередження уваги на заповненні наявної прогалини, зокрема, у частині формування консенсусного бачення просторового розвитку і організації сталої фінансової діяльності з позицій різноманітних стейкхолдерів, насамперед таких ключових груп зацікавлених сторін, як влада, бізнес і населення. З огляду на це, методологія форсайту потребує свого переосмислення з урахуванням ряду смислових позицій. По-перше, це стосується просторових аспектів організації господарської діяльності, перш за все її конкретних форматів, пов'язаних з комунікативними платформами, господарськими кластерами, територіями пріоритетного розвитку, вільними економічними зонами, технопарками, інноваційними хабами, територіальними фондами фінансування форсайт-проектів тощо. По-друге, існує необхідність включення до громадського обговорення різноманітних альтернативних варіантів реалізації стратегії у цілому й окремих проектних пропозицій, що стосуються місцевих ресурсів розвитку і торкаються інтересів безпосередньо мешканців території, крім традиційного кола експертів, широких мас населення — в якості зацікавлених осіб — для відбору найбільш корисних для них проектних пропозицій. Таке переосмислення методології форсайту із зміщенням її акцентів на територіальне полісуб'єктне управління сталим просторовим розвитком і застосування для цього інноваційних платформних форматів з використанням таких, що зарекомендували себе високоефективними в подібній практиці електронних інформаційно-комунікаційних платформ управління територіальними активами, є дуже важливим з позицій організації сталого господарювання в нашій державі.

Отже, **мета статті** — розкрити змістовні ознаки методології форсайту як інструменту реалізації ідеології сталого господарювання, окреслити базові формати і поетапний алгоритм організації фінансування сталого господарювання на засадах форсайт-підходу.

ОЗНАКИ ФОРСАЙТ-ПІДХОДУ

Форсайт як стратегічно-рамковий підхід для реалізації пропозицій стейкхолдерів щодо проектної організації господарювання територіального утворення передбачає належну організацію і формування фінансової основи. Очевидно, що на стратегічну перспективу, за участю секторів публічного управління, бізнес-сфери і громадськості, зокрема, і господарських ініціатив самого населення території, має бути сформовано сферу бюджетування проектів форсайту. Серед іншого, форсайт-проектування створює можливість для створення відповідного фінансового ланцюга, до основних ланок якого відносяться: фінансування інвестиційних проектів, що стосуються залучення природних ресурсів території у господарський обіг з урахуванням ключових компетенцій і смарт-спеціалізації територіального виробництва; повноцінне забезпечення фінансовими ресурсами господарського процесу з акцентом на пріоритетних зонах і сферах економічного зростання; ефективний розподіл доходів від ресурсокористування, включаючи природну ренту,

між зацікавленими сторонами, з урахуванням необхідності відновлення продуктивності природно-господарських систем, втраченої унаслідок експлуатації ресурсів; тощо. З цих позицій дуже важливим у форсайт-проекті є вибір стратегії розвитку територіального утворення, яка вимагає, у свою чергу, формування відповідних фінансових ресурсів. Форсайт реалізуватиметься через широкі експертні консультації з представниками всіх зацікавлених кіл, включаючи органи державної влади і місцевого самоврядування, галузевих фахівців-практиків, бізнес-структури й населення. Такий підхід дозволяє передбачити ризикові ситуації, конфлікти інтересів, можливі альтернативні сценарії розвитку подій залежно від тенденцій розгортання економічної ситуації, кон'юнктури ринків, соціально-політичних чинників тощо, а також варіанти фінансування проектних пропозицій.

У цілому, форсайт-проект сталого розвитку виступає як проєктивний інструмент для формування певною мірою альтернативних стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку. За змістом форсайт-проекти забезпечуватимуть виявлення важливих і пріоритетних на перспективу в якості джерел економічного розвитку місцевих ресурсів, включаючи природний капітал. Крім того, застосування форсайту дає можливість визначити конкурентну спеціалізацію крафтових виробництв, орієнтованих на унікальну місцеву ресурсну базу, а також умови забезпечення інноваційно-технологічних проривів у промисловості, аграрному виробництві, інфраструктурі, здатних вплинути на економіку й суспільство території у середньо- і довгостроковій перспективі.

Важливою складовою форсайт-проекту має стати окреслення точок (зон) зростання в територіально-галузевому розрізі, які виступатимуть головними реципієнтами інвестицій, інновацій і проектного фінансування та сприяння формуванню відповідних драйверів територіальної економіки. У їх якості виступатимуть, зокрема, фінансові інституціональні утворення: компанії з управління сек'юритизованими активами, похідними від природного капіталу; біржі; різноманітні корпоративні та пайові фонди колективних інвестицій; фінансові установи, покликані професійно управляти фінансовою діяльністю, зокрема, бюджетуванням у природно-господарській сфері; тощо.

З позицій організації фінансової діяльності сталого господарювання форсайт-проекткування є привабливим інструментом з ряду причин. По-перше, дає можливість визначити альтернативи використання природних і фінансових ресурсів, що є в розпорядженні території. По-друге, забезпечує обґрунтування вибору найкращих позицій стосовно дохідності інвестованих капіталів і ризиків шляхом урахування інтересів багатьох зацікавлених осіб і залучення різноманітних експертів для обговорення форсайту. Це дозволяє максимально використати потенціал унікальної місцевої ресурсної бази і швидко розробити конкурентоспроможні продукти для захоплення ринкової ніші місцевими, у тому числі крафтовими, виробництвами, залучити до цього процесу вільний капітал інвесторів, які братимуть активну участь у форсайт-проектванні. Таким чином, під час розробки форсайт-проекту значною мірою автоматично забезпечуватиметься накреслення оптимальної траєкторії сталого господарювання територіального утворення за рахунок побудови в перспективі конкурентоспроможних на ринку виробництв

місцевої економіки, активного регіонального брендінгу і завоювання унікальних господарських ніш, орієнтованих на місцеві ресурси, включаючи природно-ресурсну сферу.

Оскільки основою для вибору варіантів майбутнього форсайт-проекування є експертні оцінки, важливою позицією стає забезпечення всіх зацікавлених осіб необхідною для прийняття рішень інформацією, яка, зокрема, має містити для проектних пропозицій форсайту, як мінімум, критеріальне обґрунтування майбутніх господарських витрат і вигод — як явних (наприклад, фінансових), так і неявних — тих, що мають соціальний або екологічний характер. Також варто звернути увагу на те, що форсайт-проект як один з форматів полісуб'єктного управління помітно зорієнтований на розвиток публічно-приватних відносин, що робить його одним з високоефективних організаційних засобів управління сталим просторовим розвитком [8].

ФІНАНСОВІ ФАКТОРИ ФОРСАЙТ-ПРОЄКТУВАННЯ

Сьогодні в Україні можливості фінансування форсайт-проектів є обмеженими, насамперед, через те, що використання з цією метою коштів місцевих бюджетів є проблематичним з позицій забезпечення сталого фінансування, оскільки форсайт розраховано на відносно віддалену перспективу, а місцеві бюджетні витрати, навпаки, значною мірою орієнтуються на поточні завдання. Отже, в умовах браку коштів і обмежених фінансових можливостей місцевих бюджетів використання засобів публічного сектору може бути спрямоване лише на ініціювання таких проектів з обов'язковим наступним залученням бізнесу до їх виконання з використанням механізмів публічно-приватного партнерства. Ще одним джерелом фінансування форсайт-проектів можуть бути централізовані кошти Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), які надаються на фінансування конкретних актуальних проектів соціально-економічного розвитку територій, що пройшли відповідний конкурсний відбір у сферах розвитку підприємництва, енерго- і ресурсозбереження, туристичної діяльності, охорони довкілля, та на інші цілі сталого розвитку. Проте необхідно звернути увагу як на дуже обмежені фінансові можливості ДФРР для фінансування потрібної для нашої країни кількості форсайт-проектів сталого територіального розвитку, так і на забюрократизованість процедури надання таких коштів, оскільки проекти мають пройти регіональні комісії при обласних державних адміністраціях, процедуру затвердження ними переліку проектів, погодження в профільних комісіях у міністерствах і відомствах, насамперед у Міністерстві розвитку громад та територій України. Усе це значно ускладнює фінансування проектів типу комплексний форсайт, який включає низку взаємопов'язаних проектів. У свою чергу, регіональні фонди фінансування сталого розвитку в Україні поки що не дістали поширення, окремі установи в цьому напрямі створено як громадські організації (фонд сталого розвитку «Стара Волинь», Фонд сталого розвитку Миколаєва, Прикарпатський фонд сталого розвитку та ін.). З огляду на це, вже найближчим часом необхідно розробити і впровадити на місцевому рівні базові формати організації спеціалізованих установ з державною участю для фінансування проектів, що реалізуватимуться за форсайт-підходом.

З метою фінансового забезпечення реалізації форсайт-проєкту доцільно використовувати різноманітні формати, серед яких у першу чергу варто зупинитися на фонді сталого розвитку території, кошти якого необхідно накопичувати передусім з доходів, пов'язаних з використанням природних ресурсів територіального утворення, шляхом застосування цільових фінансових механізмів фіскального характеру (податків, фіскальних зборів, рентних, парафіскальних платежів). Поряд з відомими механізмами формування фінансових ресурсів слід застосовувати колективні інвестиції на кшталт спільнокошту, краудфандингу, ендавменту, залучати пайовий капітал через інвестиційні сертифікати, емітовані на основі пулів активів інвестиційних проєктів та ін.

Винятково важливу роль в організації фінансування форсайту відіграватиме система сталих фінансів, яка вже сьогодні охоплює такі напрями, як відповідальні інвестиції, відповідальний банкінг, стале страхування та організація сталих фондових ринків, накреслені Фінансовою ініціативою Програми ООН з навколишнього природного середовища (United Nations Environment Programme Finance Initiative — UNEP FI) та покликані забезпечити сталий розвиток. При цьому сьогодні система сталих фінансів розуміється як така, що є, з одного боку, сама сталою, стійкою до ендегенних і екзогенних загроз і ризиків, а з іншого — забезпечує фінансами, механізмами, інструментами і ресурсами сталий розвиток країн і регіонів [9]. На нашу думку, система сталих фінансів має розглядатися більш широко, ніж ініціатива фінансових установ, вона має забезпечувати вирішення кількох базових завдань, пов'язаних насамперед з балансом інтересів зацікавлених сторін у фінансових відносинах і з базовими функціоналами сталих фінансів — інклюзивним, регулятивним і забезпечувальним. В організаційному аспекті вона повинна бути диференційована за просторовими рівнями — починаючи з місцевого (локального, муніципального) через регіональний рівень і до загальнодержавного. Така система покликана забезпечити реалізацію ідеології сталого розвитку і в цьому відношенні має інтегрувати в себе як уже існуючі складові елементи (систему державних, місцевих, корпоративних фінансів тощо з відповідною організацією фінансової діяльності, у якій необхідно значно посилити позиції сталості), так й інноваційні організаційні формати, що відповідають завданням забезпечення системного гомеостазу між виробничою, соціальною і природно-ресурсною складовими за допомогою фінансових механізмів у рамках відповідальних форм інвестування і банкінгу, а також сталого страхування й розвитку сталого фондового ринку.

Іншим завданням є збалансування інтересів стейкхолдерів по відношенню до природних ресурсів як територіального капіталу. Реалізація цього завдання пов'язана з інклюзивним функціоналом системи сталих фінансів, тобто з активізацією господарської функції природних ресурсів. У межах форсайт-проєктів сталого розвитку територій важливим стає пошук механізмів залучення природного капіталу до господарського обігу в інтересах зацікавлених осіб. Тут маються на увазі різноманітні інвестиційні механізми, включаючи в першу чергу розвиток ринкових відносин у частині купівлі-продажу природних активів, представлених на ринку як прямо, так і ліквідними фінансовими інструментами, емітованими за механізмами сек'юри-

тизації. При цьому реальне збалансування інтересів стейкхолдерів може бути реалізоване, зокрема, через формування комунікативно-контентних платформ управління територіальними активами. За допомогою таких цифрових платформ і з використанням пов'язаних з ними сучасних електронно-інформаційних технологій має організовуватися багатостороннє співробітництво представників державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структур і населення території з приводу використання територіальних ресурсів у форматах публічного діалогу, контрактних відносин, інтерактивних взаємодій тощо [10, с. 301—303].

Наступне завдання пов'язане з побудовою за участю стейкхолдерів фінансово-логістичного ланцюгу, який у такий спосіб супроводжуватиме господарюючу організацію з метою забезпечення господарського процесу інвестиційними (у тому числі кредитно-фінансовими, бюджетними, податковими) механізмами, а також механізмами та інструментами фондового ринку. Це завдання реалізується за допомогою забезпечувального функціоналу системи сталих фінансів з елементами регулятивних та інклюзивних функцій. У рамках форсайт-проекування територіального розвитку побудова таких взаємовідносин може організовуватися за корпоративним підходом із створенням спеціальної фінансової установи з відповідним функціоналом, у який входить, серед іншого, забезпечення фінансовими ресурсами проектів сталого розвитку.

Дуже важливим завданням є формування адекватної рентної політики на всіх рівнях просторового управління. Завдання полягає в тому, щоб досягнути стану збалансування інтересів ключових стейкхолдерів у площині використання фінансових ресурсів на основі оптимізації процесу використання рентних надходжень шляхом розширення можливостей як держави, так і місцевих громад у вилученні природної ренти за допомогою адекватних і диференційованих за видами ресурсів та просторовими рівнями господарювання фіскальних механізмів, включаючи самооподаткування на потреби сталого розвитку. Рентна політика повинна реалізовуватися через регулятивний і забезпечувальний функціонали системи сталих фінансів. З інноваційних позицій необхідно організувати такі ринки природних активів, які б реально діяли, у чому також величезну роль мають відігравати платформні механізми організації взаємодій природно-ресурсного і ринкового циклів господарювання.

У методології форсайту винятково важливу позицію займають прогнозування ринкової кон'юнктури і визначення перспектив розвитку місцевих виробництв. У базових функціоналах платформ з даного питання має бути відпрацьовано технологію надання в інтересах стейкхолдерів необхідної інформації технічного й правового характеру про місцеві ресурси (розташування, кількісні та якісні споживчі ознаки, екологічний стан, власники тощо) як бази для розвитку крафтових і креативних виробництв. Важливими стають адекватне оцінювання ресурсу з позицій ринкової ціни і потенційного попиту, а також його представлення як інвестиційної проектної пропозиції і т. п. Дане завдання реалізується, в основному, через інклюзивний і забезпечувальний функціонали системи сталих фінансів з елементами регулятивних функцій.

Українським важливим завданням є врахування відтворювальних ознак природного капіталу. При цьому варто враховувати, що сама природа, по суті, є одним із стейкхолдерів господарського процесу, оскільки природні об'єкти в природно-антропогенних екосистемах вимагають людського втручання для забезпечення їх нормального існування. Як представники «інтересів» природних екосистем можуть виступати різноманітні стейкхолдери, зокрема державні органи охорони навколишнього природного середовища, підприємницькі та громадські об'єднання, самі громадяни та ін. З цих позицій одним з потужних механізмів збереження екологічного стану довкілля є екологічне бюджетування та оподаткування, які реалізуються в тому числі через забезпечувальний і регулятивний функціонали системи сталих фінансів. Відповідно, у форсайт-проектах мають бути відображені фінансові позиції, пов'язані із забезпеченням природно-господарського балансу і відтворенням природно-ресурсної бази територіальних утворень.

Одним з найактуальніших завдань форсайт-проектів є визначення можливих альтернатив використання природно-ресурсної бази території для цілей сталого розвитку, оскільки до природного капіталу слід ставитись одночасно і як до економічного активу, і як до природно-екологічного об'єкта. З огляду на це, у межах форсайт-проектів за допомогою платформних комунікативних механізмів варто налагодити таку взаємодію зацікавлених осіб, яка б сприяла знаходженню взаємовигідного консенсусного рішення з питань формування і використання фінансових ресурсів: відповідно до завдань, з одного боку, забезпечення продуктивної експлуатації, а з іншого — збереження екосистемної цінності природного капіталу. Це непросте питання має реалізовуватись через базові функціонали системи сталих фінансів, тобто інклюзивний, регулятивний та забезпечувальний, а в структурі самої сталої фінансової системи має актуалізуватись роль процесів відповідального інвестування, кредитування, сталого страхування і сталої біржової діяльності. При цьому орієнтиром виступають як паритетне забезпечення фінансовими ресурсами належної охорони природних ресурсів, так і їх використання в ролі активів для сталого господарювання [9]. У цілому, базовий формат збалансування інтересів стейкхолдерів у використанні фінансових ресурсів у системі за форсайт-підходом подано в табл. 1 і на рис. 1.

Для забезпечення ефективного вирішення цієї проблеми, згідно із світовою практикою, мають застосовуватись цифрові інформаційно-комунікаційні платформи співпраці між владою, бізнесом і населенням [10, с. 229, 270—278, 290—317]. На таких платформах шляхом комунікацій між зацікавленими особами відбуватиметься ідентифікація тих об'єктів, яких стосуватимуться фінансові відносини; налагодження контактів власників, інвесторів, розпорядників коштів тощо; обговорення проектних пропозицій та знаходження консенсусу щодо цілей, видатків й очікуваних вигод і укладання контрактів; ідентифікація прав і повноважень стейкхолдерів щодо використання ресурсів як активів; ідентифікація відповідальності та її розподіл між стейкхолдерами; визначення механізмів фінансування проектів; організація виробництва товарів і послуг; формування системи управління проектами, яка включає участь зацікавлених осіб у прийнятті оперативних господарських і фінансових рішень; урахування загроз і ризиків; залучення стейкхол-

Таблиця 1. Інтереси стейкхолдерів в організації сталого фінансування господарської діяльності за форсайт-підходом

Інтереси органів публічної влади	Інтереси приватного бізнесу	Інтереси населення громади	«Інтереси» природної екосистеми
<p>Вирішення через форсайт проблеми стратегічного планування сталого розвитку</p> <p>Оптимізація фінансового планування.</p> <p>Отримання державної частки природної ренти</p> <p>Досягнення консенсусу з суспільством і підтримка населенням та бізнесом управлінських рішень</p> <p>Активізація інвестиційної діяльності</p> <p>Ефективне управління природними ресурсами як публічним майном</p> <p>Заощадження бюджетних коштів</p> <p>Використання досвіду, персоналу, технологій і обладнання приватного бізнесу</p> <p>Оптимізація розподілу ризиків приватного бізнесу</p> <p>Підвищення ефективності роботи інфраструктури</p> <p>Рівний діалог між владою, бізнесом і громадою у вирішенні проблем просторового розвитку</p> <p>Стимулювання зайнятості</p> <p>Отримання якісного зворотного зв'язку про ефективність публічної політики</p>	<p>Вирішення проблеми консолідованого фінансування бізнес-проектів як складових форсайту</p> <p>Спрощення і пришвидшення бізнес-процесів і спілкування з публічними структурами</p> <p>Участь у розподілі природної ренти</p> <p>Можливість користування публічними активами для отримання доходів</p> <p>Доступ до раніше закритих сфер державного сектору економіки</p> <p>Залучення в проекти додаткових бюджетних коштів</p> <p>Використання можливостей класифікації для заощадження транспортних витрат</p> <p>Отримання пільгових кредитів під державні гарантії</p> <p>Підвищення статусу власних проєктів у складі форсайту і покращення іміджу підприємства через участь державного партнера</p> <p>Позитивний імідж у суспільстві й серед бізнес-партнерів</p> <p>Оптимізація розподілу ризиків бізнес-проектів</p> <p>Державна підтримка проєктів публічними гарантіями</p>	<p>Створення комфортного середовища життєдіяльності</p> <p>Реалізація власних бізнес-пропозицій у форсайт-проекті</p> <p>Можливість участі власними фінансовими ресурсами у прибутковому бізнесі</p> <p>Отримання індивідуальної частки природної ренти</p> <p>Підвищення рівня зайнятості та загального добробуту домогосподарства</p> <p>Безпосередня участь у прийнятті фінансових і господарських рішень у публічній політиці</p> <p>Ураховування інтересів населення при прийнятті управлінських рішень</p> <p>Підвищення якості отримуваних товарів і послуг</p> <p>Прискорення вирішення життєво важливих проблем території</p> <p>Налагодження активного діалогу з владою і бізнесом для вирішення проблем місцевого розвитку</p> <p>Відкриття можливостей розвитку власного бізнесу на базі активів публічного сектору</p>	<p>Забезпечення еколого-економічного балансу в частині паритетного використання й охорони (невикористання) природних ресурсів</p> <p>Гарантоване фінансування природоохоронних заходів у рамках реалізації форсайт-проектів</p> <p>Розширення охоронних зон</p> <p>Ураховування екологічних вимог в управлінських рішеннях при розробці форсайтів</p> <p>Створення екологічних каркасів просторових одиниць як складова форсайт-проектів</p> <p>Організація сталого екологічного бюджетування в рамках загальнодержавного та місцевих бюджетів через ураховування екологічних орієнтирів, визначених у рамках форсайтів</p> <p>Повернення в природні екосистеми частини вилученої природної ренти для відновлення/заміни використаного природного капіталу</p>

Джерело: тут, табл. 2 і рис. 1—3 розроблено авторами.

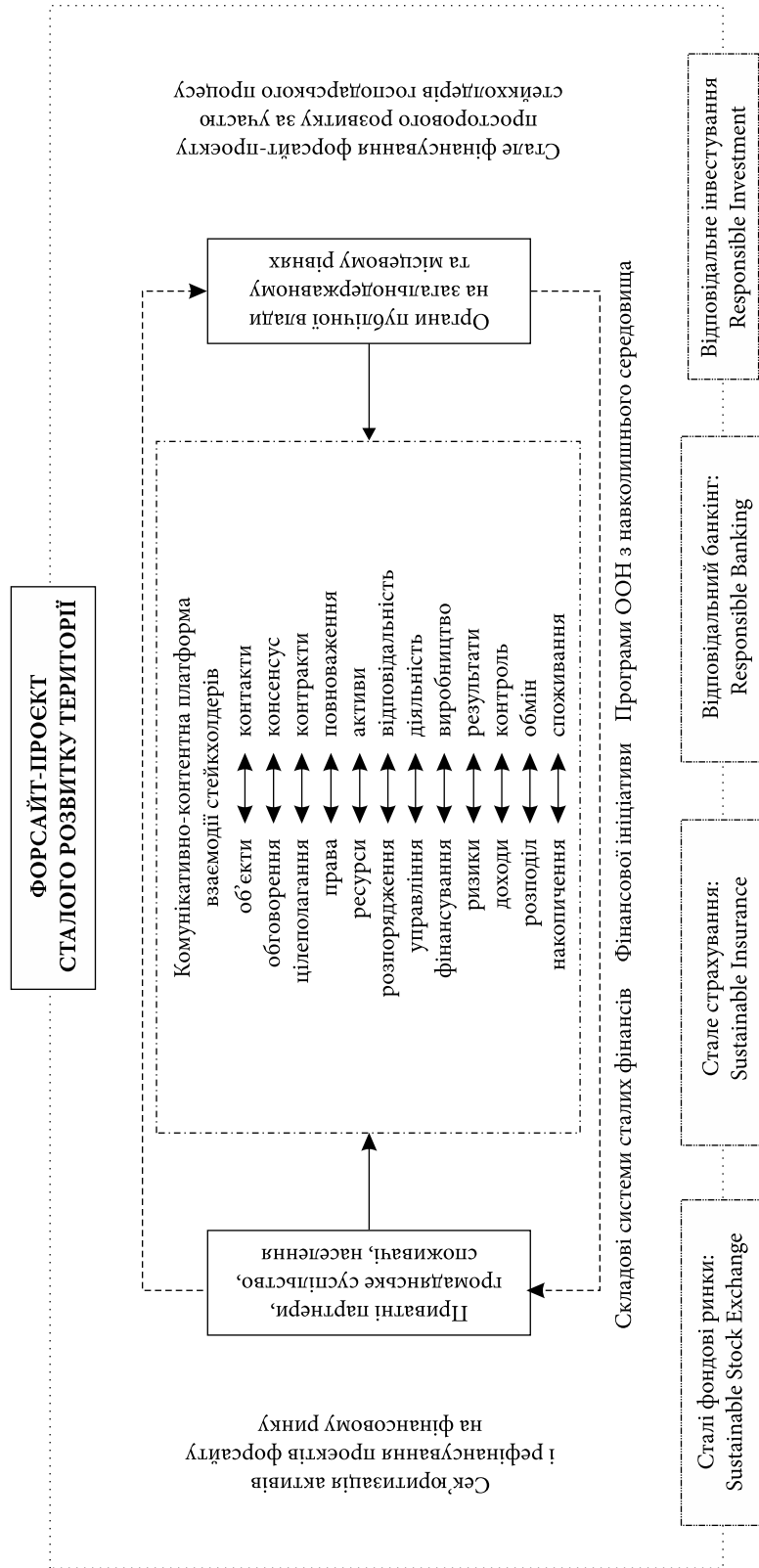

Рис. 1. Схема пошуку балансу інтересів стейкхолдерів форсайт-проекту за платформним підходом

дерів фінансової системи, покликаних професійно забезпечувати сталість господарського процесу (страховиків, професійних інституціональних інвесторів і агентів фондового ринку, SPV-компаній з управління пулами фінансових активів тощо); отримання фінансових результатів, включаючи природну ренту, та розподіл доходів відповідно до інтересів зацікавлених осіб і під їхнім контролем; забезпечення ефективного перерозподілу і формування циклу сталого економічного відтворення за рахунок дії регулятивних, стабілізаційних, інклюзивних та інших механізмів системи сталих фінансів.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ ФОРСАЙТ-ПРОЄКТІВ

На наш погляд, формування сталої фінансової діяльності, покликаної забезпечити сталий розвиток територіального утворення за форсайт-підходом, має бути пов'язано з такими організаційними позиціями:

- створенням електронних комунікативно-контентних платформ взаємодії між собою ключових стейкхолдерів територіального утворення (влади, бізнесу, громадських організацій і населення) із залученням геоінформаційних технологій з інтерактивними системами представлення природних ресурсів як компонентів природно-антропогенної територіальної бізнес-екосистеми в інформаційному просторі;
- наповненням інформаційного поля необхідними даними, які б надавали природним ресурсам базових ознак економічних активів. Насамперед це стосується інформації про інвестиційні пропозиції щодо природних ресурсів як майбутніх активів у проєктах природокористування в складі форсайту, а також про власників, розпорядників, користувачів тощо;
- інституціональними перетвореннями щодо створення полісуб'єктної системи управління форсайтом через залучення стейкхолдерів (включаючи професійних експертів) до форсайт-проєктування й організацію комунікативного діалогу між ними стосовно бачення альтернативних проєктних пропозицій та перспективних шляхів вирішення еколого-економічних і соціо-екологічних проблем сталого просторового розвитку;
- розвитком корпоративних відносин у природокористуванні, створенням територіальних корпоративних структур з управління природними активами з сек'юритизованою, тобто відокремленою, фінансовою складовою природокористування;
- формуванням дієвого середовища різнобічного співробітництва стейкхолдерів (органів державної та місцевої влади, бізнесу, населення) щодо використання природних ресурсів як економічних активів;
- створенням системи сталих регіональних фінансів і формуванням розвинутого фондового ринку сек'юритизованих фінансових інструментів, похідних від природного капіталу, що відбуватиметься шляхом виокремленого структурного управління пулами активів через фінансову керуючу компанію проєктного SPV-типу, а також утворення й наповнення фонду фінансування сталого розвитку.

За таких умов центр управлінської уваги організаційно переноситься з самих ресурсів на щабель структурного управління, тобто на корпоративний рівень.

При цьому доцільною є консолідація управління проектами форсайту в корпоративному середовищі, тобто проектних компаніях з управління реалізацією форсайту. В такому разі проектні компанії, які забезпечують цільовий відбір зацікавленими сторонами природно-ресурсних об'єктів як об'єктів інтересу майбутньої проектною діяльністю, у загальних рамках форсайту проводять обговорення із стейкхолдерами ключових питань із залученням фахових експертів. Подібні питання стосуватимуться, зокрема, умов і процедур конкурсного відбору пропозицій щодо стандартизації та формування пулів фінансових активів, похідних від природного капіталу, які на платформі пропонуватимуться інвесторам як інвестиційний портфель (скоріше портфоліо) форсайту, тобто сукупність регіональних проектів з прийнятним для кожної категорії інвесторів співвідношенням ризику і дохідності. У такий спосіб через створення пулів збалансованих активів здійснюватимуться сек'юритизація генерованих інвестиційними проектами потоків доданої вартості й залучення інвестицій, забезпечених потоками доходів і результатами господарської діяльності відповідного територіального утворення, з урахуванням індивідуальної схильності потенційних інвесторів до ризику.

Формування адекватного сучасним умовам територіального фінансового простору як складової платформної економіки є можливим за наявності в країні розвинутих національного і регіональних ринків природних активів і відповідної складової фінансових ринків. Ці питання стоять нарівні з проблемою забезпечення цифровізації господарських відносин у процесі адаптації економічної системи країни до новітніх умов господарювання і викликів майбутнього. З позицій фінансової логістики залучення природних ресурсів в економічний простір через фінансові ринки полягає у виконанні таких завдань:

1) формування в стейкхолдерів інтересу до господарських об'єктів як джерел доходів та інших вигод, зокрема, через інструменти регіонального маркетингу, територіальний брендінг, стимулювання розвитку креативних галузей територіальної економіки тощо;

2) створення сприятливих умов для інвестиційного забезпечення виробництва і використання потоків доходів, генерованих природними ресурсами для забезпечення віддачі від інвестицій;

3) формування фінансово-логістичного ланцюга часткового повернення вилученої природної ренти або частини прибутків суб'єктів господарювання в природне середовище у вигляді витрат на охорону, відновлення і відтворення природного середовища господарської діяльності.

На перспективу на основі таких потоків доходів можливим є створення системи сталих фінансів на окремо взятому територіальному рівні й, відповідно, формування фінансового фонду сталого розвитку територіального утворення.

Проведені дослідження засвідчують, що формування системи сталих фінансів, з орієнтацією на управлінський форсайт-підхід на рівні муніципальних утворень, може реалізовуватися за двома схемами. Перша передбачатиме безпосереднє надходження належної публічному сектору частини доходів від залучення природних ресурсів до господарського обігу безпосередньо у бюджетні структури через фіскальну систему. Вона включає рентні платежі, прямі платежі, квазіподаткові надходження, компенсаційні платежі, штрафи тощо. Ці надходження мають цільово направлятись у проекти сталого розвитку територій як бюджетні кошти в складі узгодженого із стейкхолдерами

форсайту, в якому публічний сектор також братиме активну участь нарівні з бізнесом і населенням. Друга схема, яка вбачається привабливішою, здебільшого спрямована на заощадження, а не на витрачання бюджетних коштів. Згідно з нею, надходження можуть акумулюватися не тільки в грошовій формі, але й у дохідних цінних паперах та інших фінансових інструментах, які передбачають додаткові надходження у вигляді фінансової ренти. Їх концентрація відбуватиметься у фондах сталого розвитку територій, створених за загальною схемою побудови фондів суверенного фінансування або взаємного фонду (пайового інвестиційного фонду) з професійною керуючою компанією на чолі фонду фінансування форсайту [10, с. 312]. Подібний фонд може створюватися на постійній основі або на чітко визначений строк дії форсайту як фінансова установа цільового фінансування форсайт-проекту.

Формування фонду фінансування сталого розвитку території, який отримуватиме доходи (природну ренту) від природокористування та інвестуватиме їх у дохідні й стійкі та надійні фінансові інструменти (валюту, державні і/або корпоративні цінні папери, дорогоцінні метали тощо, депозитні активи агентів банківського сектору та ін.) на сьогодні є найбільш перспективним і доступним інструментом організації сталої фінансової діяльності на територіальному рівні.

На перспективу подібний фонд може бути створено і на національному рівні як стабілізаційний фонд і фонд майбутніх поколінь. Функції фонду майбутніх поколінь національного рівня, ідея створення якого в Україні перебуває в стадії реалізації, можуть включати і фінансову стабілізацію, проте, як свідчить світова практика, стабілізаційний фонд більш ефективно виконує свої функції, якщо є окремою від фонду майбутніх поколінь фінансовою установою. З практичного погляду для зберігання коштів, отриманих у результаті надходжень від природної ренти, можна використовувати і спеціально створену банківську державну кредитно-фінансову установу — банк природних ресурсів (умовна назва), де ставка дохідності за нарахованими коштами буде порівнянною з обліковою ставкою — нормою дохідності для фінансового сектору економіки країни, або ж із соціальною ставкою доходу (Social Discount Rate — SDR).

У цілому для світової економіки така ставка доходу дорівнює 4% доходу, на який орієнтуються держава та інвестори при вкладенні коштів у проекти з граничною екологічною та соціальною ефективністю. Завдання такого банку полягатиме, по-перше, у накопиченні стратегічних і оперативних резервів для реалізації завдань сталого розвитку і забезпечення гомеостатичного функціонування соціо-еколого-економічної системи за рахунок стабілізуючої функції фінансів, а по-друге, у забезпеченні можливостей громадян для отримання частини природної ренти на спеціальні персональні рахунки за умов введення такої інституції, як громадянська (цивільна) власність на природні ресурси [11, с. 369—372]. Подібна установа може бути як альтернативною, так і додатковою до суверенного фонду майбутніх поколінь.

Варто зауважити, що запровадження інституту цивільної (громадянської) власності на природні ресурси передбачає володіння ними всіма громадянами країни рівними частками, а отже, виплати природної ренти на особисті рахунки громадян при цьому мають стосуватися всіх українських громадян, а не тільки новонароджених з моменту формування фонду май-

Рис. 2. Базові формати територіального фонду фінансування сталого розвитку за форсайт-підходом

бутніх поколінь, як це пропонується на даному етапі створення цієї фінансової установи в нашій країні. Також слід зазначити, що на перспективу варто розглянути на державному рівні питання про використання як джерела рентних надходжень для наповнення цих фондів не тільки мінерально-сировинних, але й земельних, водних і лісових ресурсів, проте, очевидно, що дане питання вимагає окремого дослідження.

Для створення фонду довгострокового фінансування сталого розвитку за форсайт-підходом на територіальному рівні можна використовувати різноманітні організаційні формати. Залежно від ступеня фінансової самостійності громади, тип формату самого форсайту може бути або більш жорстким, програмним, або, навпаки, більш м'яким, імпліцитним (у вигляді договору про наміри), котрий більш притаманний довгостроковим багатостороннім формам організації господарської діяльності корпоративного типу. При цьому фінансова складова управління сталим господарюванням має формуватися паралельно із створенням полісуб'єктних, тобто корпоративних, публічно-приватних територіальних управлінських структур, що, на нашу думку, є механізмом досягнення необхідного консенсусу між державою, її представниками на місцях, органами місцевого самоврядування, бізнес-структурами і населенням щодо формування форсайт-стратегії розвитку територіальних соціо-еколого-економічних систем. Особливість такої стратегії якраз і полягає в полісуб'єктності регіонального менеджменту, в якому, за форсайт-методологією формування загального бачення майбутнього, братимуть участь усі стейкхолдери господарського процесу.

З огляду на це, пропонуємо три основних типи форматів функціонування установи, призначенням якої в першу чергу є фінансування сталого розвитку територіального утворення (рис. 2).

1. Бюджетний формат (фонд управління бюджетними коштами).

Цільове завдання фонду — професійне стратегічне фінансове планування бюджетних видатків на перспективу з урахуванням форсайт-стратегування. Головними питаннями є забезпечення ефективного прийняття рішень про використання бюджетних коштів; формування громадських бюджетів, бюджетів розвитку територій, структурування й експертиза проектних пропозицій; налагодження діалогу між владою, бізнесом і населенням з приводу обговорення проблемних питань фінансування проектів територіального розвитку в рамках форсайту і пошук можливостей участі додаткових стейкхолдерів у фінансуванні проектів на базі схем консолідованого фінансування тощо. Проте, хоча при цьому основним джерелом видатків на фінансування сталого розвитку залишаються бюджетні кошти, до реалізації проектів можуть залучатись і кошти бізнес-структур за ендавмент-механізмами або кошти населення, зібрані за механізмом краудфандингу чи місцевого самооподаткування на потреби сталого розвитку. Перевагами бюджетного формату є відносна простота створення, легкість і професійність управління фінансами, достатня на сьогодні юридична обґрунтованість основних позицій функціонування таких установ. Головний недолік подібного формату пов'язаний з хронічною нестачею муніципальних фінансових ресурсів і відповідною обмеженістю можливостей використання таких коштів для забезпечення сталого просторового розвитку територіальних утворень країни.

2. Сервісний формат у вигляді фонду — центру розвитку публічно-приватного партнерства. Застосовується тоді, коли цільова функція фінансової установи орієнтована на налагодження публічно-приватного партнерства, сформованого в основному на базі договірних, контрактних форм публічно-приватної співпраці (концесії, сервісні договори, договори на управління, угоди про розподіл продукції тощо) і залучення бізнес-структур, їх інноваційних, технічних, людських, фінансових ресурсів до виконання завдань, поставлених рішеннями громади у межах роботи перед муніципальними структурами. Проте можливим варіантом є і створення під таке завдання окремої підприємницької структури, як правило, комунальної форми власності, на правах юридичної особи. Подібне підприємство повинно мати право заробляти кошти для потреб громади на основі контрактної діяльності з бізнес-структурами і зберігати їх у вигляді поточних, депозитних рахунків і дохідних активів. Особливо корисним для форсайту є функціонування такої установи як місця концентрації та взаємоузгодження інтересів ключових стейкхолдерів з приводу використання ресурсів території як активів господарської діяльності. Таким чином, до фінансування сталого розвитку за подібною схемою крім бюджетних коштів також залучаються фінансові ресурси бізнес-структур. Вагомою перевагою даного формату є залучення додаткових ресурсів бізнесу до реалізації проектів сталого розвитку, а недоліком — юридична складність процедур оформлення партнерства влади і бізнесу в умовах правового поля України, інституціональні, корупційні пастки і поки що низький рівень корпоративної відповідальності бізнесу у сфері сталого розвитку, і зокрема у сфері сталих фінансів, що вимагає істотного підсилення механізмів державного фінансового контролю, корпоративної соціальної та екологічної відповідальності в питаннях сталості господарювання.

3. Проектний формат у вигляді фінансового фонду (проектна компанія з управління сек'юритизованими активами форсайту). Цільова функція проектної компанії як окремої юридичної особи з правами здійснення підприємницької діяльності у фінансовій сфері полягає у формуванні більш безпечних, з позицій фінансового ризику, ніж окремі проекти, пулів активів, забезпечених доходами від інвестиційних підприємницьких проектів, що реалізуються в межах форсайт-стратегії сталого господарювання. Така установа може існувати самостійно (позабалансова сек'юритизація) або як окрема складова публічно-приватної проектної компанії сталого розвитку (балансова сек'юритизація). Головні переваги застосування подібного формату для фінансування форсайт-проектів полягають у консолідованому управлінні як реалізацією, так і фінансуванням проектів, а також у використанні механізмів сек'юритизації для зниження фінансових ризиків і швидкого повернення вкладених у проекти коштів публічного сектору. Недоліки даного формату пов'язані з практично нерозвинутою в Україні фінансовою інфраструктурою сек'юритизації проектного фінансування у вигляді компаній із спеціальними правами запозичення SPV і порівняно дуже малорозвинутими регіональними ринками цінних паперів і в цілому фондовим ринком країни.

Посприяти процесам залучення природних активів до господарського обігу і організації сталого фінансування форсайтів сталого розвитку територіальних утворень може розбудова інтегрованої платформи управління територіальними активами. Вона включатиме корпоративну публічно-приватну структуру управління форсайт-проектами і братиме участь у їх сек'юритизації на фінансовому ринку шляхом формування портфоліо інвестиційних проектів і фонду їх фінансування. Важливим є те, що останній може акумулювати, зокрема, кошти, отримані для реінвестування в проекти форсайту через механізми сек'юритизації. Частина коштів такого фонду може також зберігатися в цінних паперах. У процесі реалізації форсайту корпорація сталого розвитку територіального утворення виступатиме інтегратором інтересів усіх стейкхолдерів у природно-господарській системі, включаючи згадувані квазіінтереси природних екосистем, реалізатором проектів співпраці влади і бізнесу в різноманітних форматах публічно-приватного партнерства.

Інтегративний ефект від організації платформи управління територіальними активами стимулюватиме високий попит на інвестиційні ресурси для реалізації проектів форсайту, з використанням, відповідно, схем структурного управління ними. Через відокремлені компанії з правом емісії цінних паперів і консолідоване рефінансування реалізовуваних задумів на фондовому ринку відбуватиметься співпраця влади, бізнесу і громадського сектору у вирішенні актуальних соціальних, економічних та екологічних питань. За подібною схемою до консолідованого фінансування проектів сталого розвитку за участю довірчих структур, рейтингових агенцій та державних регуляторів долучатимуться крім публічних органів влади, фондів сталого розвитку і бізнес-структур також широкі кола стейкхолдерів-інвесторів на фондовому біржовому й позабіржовому ринку через механізми сек'юритизації активів. Ці механізми характеризуються широким складом стейкхолдерів, які виконують певні функції: оригінаторів — учасників державно-приватного партнерства, що реалізують проект, інвесторів, фінансових по-

середників — рейтингових агентств, аудиторів, наглядачів, компаній із спеціальними правами запозичення, державних регуляторів і наглядових органів, громадських партнерів-експертів і довірчих структур тощо. При цьому механізм сек'юритизації є потенційно привабливим для фінансування різноманітних інфраструктурних проектів, видобутку корисних копалин, водо- і лісокористування тощо.

СТРУКТУРА АЛГОРИТМУ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ ФОРСАЙТ-ПРОЄКТІВ

Базовим інструментарієм принципу інтегрованого структурного управління є платформний підхід до організації використання активів, який в якості простору взаємодії усіх учасників господарського процесу залучає інтегративні інформаційно-комунікаційні платформи, що є місцями зустрічі та реалізації інтересів економічних агентів. Головною цільовою функцією запровадження інтегрованого платформного підходу до управління територіальними активами є створення на рівні територіальних утворень системи стратегічного корпоративного управління сталим просторовим розвитком, здатної формувати (зокрема, і на основі форсайт-підходу через його портфоліо) потоки підприємницьких проектів, якими забезпечуватиметься сталість територіального розвитку. Структурна схема платформної взаємодії стейкхолдерів у організації сталого фінансування форсайту охоплює декілька відокремлених процесів (рис. 3, табл. 2).

У першу чергу це інвестування, коли публічний сектор і бізнес-структури як оригінатори укладають угоду про партнерство у включеному у форсайт проекті і здійснюють початкові інвестиції. Потім — сек'юритизація, коли оригінатори проекту через довірчу структуру укладають угоду про переуступлення за нормою сек'юритизації права на отримання активів спеціальної юридичній особі SPV. Наступний процес — емісія, коли компанія SPV за участю незалежного рейтингового агентства і під наглядом державного регулятора емітує й реалізує на фондовому ринку забезпечені майбутніми доходами від проекту цінні папери. Наприкінці — рефінансування компанією SPV проекту для його завершення або експлуатації чи модернізації та розрахунку з інвесторами і оригінаторами за емітованими фінансовими зобов'язаннями (див. табл. 2). Таким чином, забезпечуватимуться як рефінансування, так і збереження фінансових активів за допомогою професійного управління ними, що помітно сприятиме фінансовій сталості одночасно з ефектом підвищення фінансової віддачі від вкладених у проекти сталого розвитку коштів сектору публічних фінансів, створюватиме основу для сталого господарювання.

Нарешті, слід також підкреслити, що в організації платформ управління територіальними активами повинні широко використовуватися цифровізація та інтерактивні електронно-інформаційні технології спілкування зацікавлених осіб за допомогою сучасних засобів зв'язку [12]. Крім того, провідну організаторську роль має відігравати місцева влада, яка виконує функцію об'єднання стейкхолдерів, включаючи бізнес-структури і громадськість, у єдину команду односторонців [13]. За допомогою платформних інформаційно-

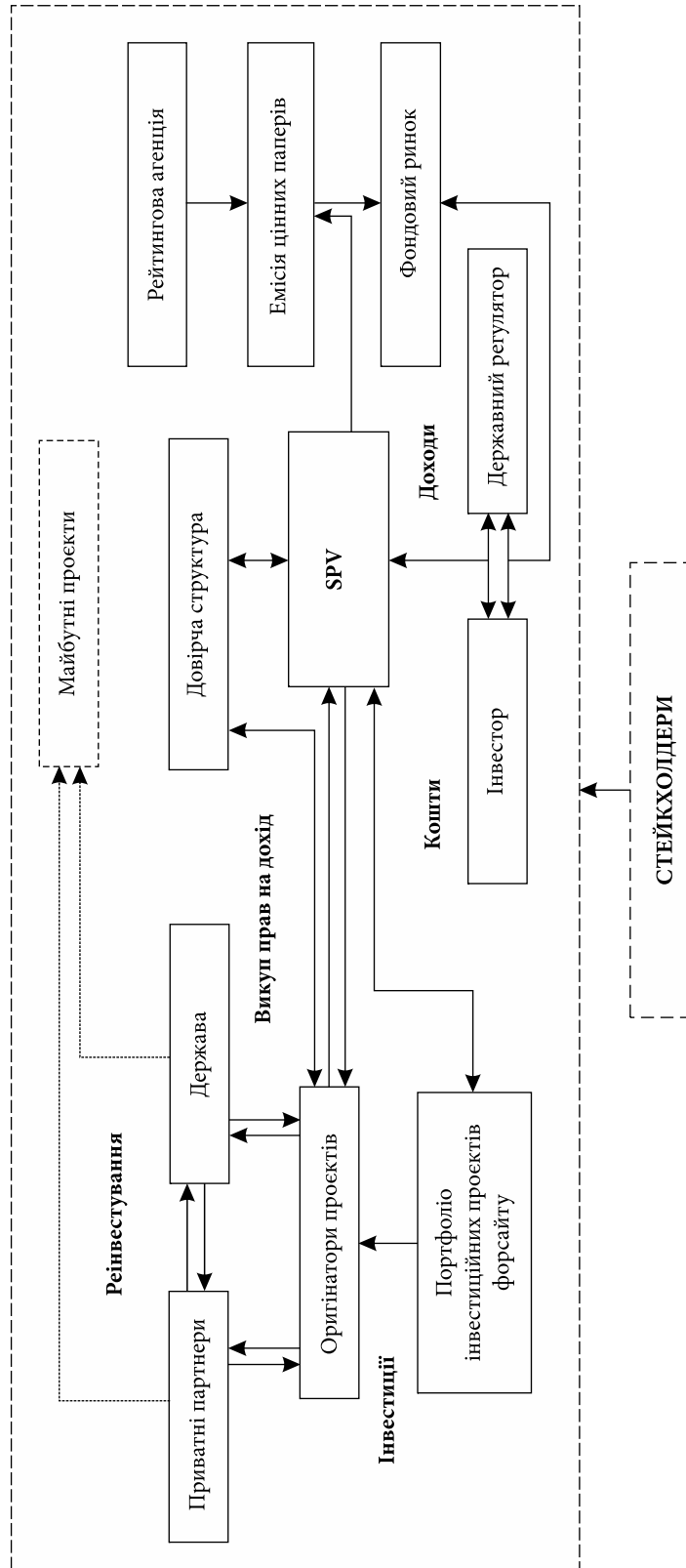

Рис. 3. Принципова схема проектного фінансування форсайту в системі сталого господарювання

Таблиця 2. Етапи процесів взаємодії стейкхолдерів господарського процесу в організації сталого фінансування форсайт-проекту

Етапи	Організаційні механізми	Ключові стейкхолдери
Інвестування	Публічний сектор і бізнес-структури укладають угоду про партнерство в інвестиційному проекті, який включено у форсайт і який пройшов незалежну експертизу і громадське обговорення, та здійснюють початкові інвестиції	Державний і приватний партнери як ініціатори спільної діяльності та початкові інвестори в прибутковому інвестиційному проекті сталого розвитку в складі форсайту; експерти як незалежні консультанти проекту, громадськість як учасник його обговорення
Сек'юритизація	Оригінатори проекту через довірчу структуру укладають угоду про переуступлення оригіналами певною мірою (за нормою сек'юритизації) права на отримання активів у вигляді доходів від експлуатації об'єкта сек'юритизації, тобто інвестиційного проекту, фінансовій компанії із спеціальними правами запозичення SPV (спеціальній юридичній особі у сфері спільного інвестування)	Державний і приватний партнери як оригінатори в угоді сек'юритизації, SPV як вигодонабувач за угодою набуття прав на майбутні потоки платежів, оригінатори як вигодонабувачі за пашальним платежем з реалізації активів (майбутніх фінансових надходжень за проектом) на користь SPV, довірча структура як юридичний посередник в угоді сек'юритизації та юридичний гарант з виконання угоди її учасниками
Емісія	Компанія із спеціальними правами запозичення SPV за участю незалежного рейтингового агентства і під наглядом державного регулятора емітує і реалізує на фондовому ринку забезпечені цінні папери — облигації, деривативи тощо, у яких предметом забезпечення є потоки майбутніх платежів від інвестиційного проекту як виробничого об'єкта	Компанія SPV як самостійний оператор фондового ринку — емітент забезпечених фінансових активів, держава як регулятор фондового ринку, рейтингове агентство як консультант; інвестори, включаючи оригінаторів (що викупають цінні папери за нормою сек'юритизації) як майбутніх вигодонабувачів за емітованими цінними паперами; довірча структура як юридичний гарант прав інвесторів
Рефінансування	SPV здійснює рефінансування проекту для його завершення або експлуатації чи модернізації. Після запуску проекту і початку надходження платежів SPV розраховується з інвесторами, включаючи частку виплат оригіналам і частку доходів самої SPV. Оригінатори завершують й експлуатують поточний проект і реінвестують кошти в наступні проекти форсайту	Компанія SPV як інвестор у проект залучених/запозичених на фондовому ринку коштів, оригінатори як виконавці та експлуатанти проекту; інвестори, включаючи оригінаторів як вигодонабувачів за емітованими цінними паперами; довірча структура як юридичний гарант прав інвесторів, оригінаторів і SPV; споживачі як користувачі товарами і послугами від реалізації проекту в складі форсайту

технологічних механізмів можуть бути сформовані всі необхідні умови для організації взаємодії власників ресурсів, виробничих засобів, інвесторів й управлінців для забезпечення фінансування і реалізації проєктів з використанням інструментарію сучасної фінансовики через сек'юритизацію природних активів, випуск інфраструктурних, «зелених» корпоративних облігацій, консолідоване фінансування проєктів, активізацію використання природних ресурсів за допомогою SPV-компаній, пільгового «зеленого» кредитування в рамках відповідального банкінгу, «зеленого» страхування та іншого інструментарію сталих фінансів [14].

ВИСНОВКИ

Сьогодні стає дедалі очевиднішою необхідність пошуку нових підходів до вирішення проблеми оновлення методології управління господарськими системами на засадах сталого розвитку. У цьому відношенні головними проблемними вузлами є два питання. Визначення, з одного боку, конструктивної (проєктної) форми об'єкта сталого господарювання, а з іншого — засобів його фінансового забезпечення. У цьому відношенні форсайт-проєктування являє собою дієвий інструмент попереджувального управління розвитком економічних систем. Його важливість обумовлюється здатністю інтегрувати алгоритми різних методів прогнозування і технології програмування з підходами стратегічного управління розвитком різномасштабних територіальних утворень з урахуванням інтересів багатьох стейкхолдерів.

Також суттєвим методологічним аспектом є те, що форсайт-проєктування створює можливості для формування фінансово-логістичного ланцюга, який забезпечуватиме проєктне фінансування інвестиційних пропозицій і залучення природних ресурсів території до господарського обігу з урахуванням ключових компетенцій і смарт-спеціалізації різнотипних просторових утворень. У цьому відношенні важливо враховувати ряд позицій, пов'язаних, зокрема, з повноцінним забезпеченням фінансовими ресурсами господарського процесу шляхом вирішення питань ефективного розподілу доходів від ресурсокористування між зацікавленими сторонами, обов'язкової орієнтації на відновлення продуктивності природно-господарських систем.

Використовуючи форсайт-проєктування сталого розвитку як інструмент визначення стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, доцільно створювати фонди фінансування сталого господарювання територіальних утворень як джерело сталого економічного розвитку. Фінансові ресурси для цього необхідно накопичувати насамперед з доходів від використання природних ресурсів відповідного територіального утворення шляхом застосування цільових фінансових механізмів фіскального характеру. З огляду на це, пропонуємо три основних формати функціонування фонду фінансування сталого розвитку: бюджетний (фонд управління бюджетними коштами), орієнтований на цільове завдання, пов'язане з професійним фінансовим плануванням бюджетних видатків на перспективу з урахуванням форсайт-стратегування; сервісний (фонд — центр розвитку публічно-приватного партнерства), який пов'язаний з такою цільовою функцією, як налагодження публічно-приватного партнерства і залучення

бізнес-структур та їх ресурсів до виконання форсайту; проектний, функція якого полягає у формуванні збалансованих, з позицій ліквідності, дохідності й структури капіталу інвестиційних пропозицій, забезпечених, у свою чергу, доходами від проектів форсайту.

Надано пропозиції щодо ідентифікації базових етапів розгортання процесу досягнення умов сталого господарювання й запропоновано структурну схему взаємодії стейкхолдерів господарського процесу в організації сталого фінансування форсайту в платформному форматі. Ідеться про такі етапи: інвестування, коли публічний сектор і бізнес-структури укладають угоду про партнерство в інвестиційному проекті; емісії, на якому спеціальна юридична особа SPV за участі незалежного рейтингового агентства і під наглядом державного регулятора емітує й реалізує на фондовому ринку забезпечені майбутніми доходами від проекту цінні папери; рефінансування компанією SPV проекту для його завершення або експлуатації чи модернізації та розрахунку з інвесторами і оригінаторами за емітованими фінансовими зобов'язаннями тощо.

Подальші дослідження у цій сфері пов'язані з деталізацією механізмів сек'юритизації природних активів і визначенням її оптимальної норми при передачі частини прав на присвоєння доходів від інвестиційних проектів форсайту компаніям із спеціальними правами запозичення, а також з ідентифікацією оптимальної схеми державної участі у фінансуванні форсайт-проектів сталого розвитку територіальних утворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Бізнес-екосистемний концепт забезпечення сталого господарювання. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 8 (27). С. 21—27.
2. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Платформна економіка просторових бізнес-екосистем як інноваційний тренд сталого розвитку. *Наука та наукознавство*. 2019. № 3 (105). С. 3—25.
3. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Концептуальні ознаки сталого господарювання. *Наука та наукознавство*. 2021. № 3 (113). С. 3—19.
4. Гончар Г.П., Вербіцька І.І. Форсайт-проект як ефективний метод економічного розвитку регіону. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/39007/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%20%D1%81%D1%82.pdf>
5. Ди Чезаре М. Финансирование форсайт-исследований. *Наука. Инновации. Образование*. 2008. Вып. 5. С. 173—176. URL: <https://sie-journal.ru/assets/uploads/issues/2008/7e5a2ba5aaa753a25524a656f2f5b039.pdf>
6. Публічно-приватні форми забезпечення сталого просторового розвитку України. Моногр. За заг. ред. М.А. Хвесика. Київ, ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 650 с.
7. Брыкин А., Шумаев В. Опыт применения форсайта как инструмента государственно-частного партнерства в области стратегического развития экономики. *РИСК: Ресурсы, Информация, Снабжение, Конкуренция*. 2009. № 4. С. 12—18.
8. Квітка С.А. Форсайт в публічному управлінні: методи і перспективи реалізації в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 8. С. 56—70.
9. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Принципові підходи до забезпечення господарського гомеостазу з позицій сталих фінансів. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2021. № 9 (28). С. 34—42.
10. Формування просторової системи управління природно-ресурсними активами. Моногр. За заг. ред. М.А. Хвесика. Київ, ДУ ІЕПСР НАН України, 2020. 464 с.
11. Економічна оцінка природного багатства України. Моногр. За заг. ред. С.І. Пирожкова, М.А. Хвесика. Київ, ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 396 с.

12. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Електронні платформи управління природно-ресурсними активами. У: Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні. Матер. III Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 21—22 листопада 2019). Упоряд. О.Л. Євмешкіна. Київ, УкрСІЧ, 2019. 380 с. С. 161—163.
13. Мороз В.В., Клиновий Д.В. Публічно-приватне партнерство в цифровізації управління природними ресурсами територіальних громад. В: Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку. Матер. щоріч. міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 2020). У 3 т. За заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петроє. Київ, НАДУ, 2020. Т. 1. 228 с. С. 194—196.
14. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Сталі фінанси як соціально-екологічна інновація для сталого господарювання. В: Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах. Матер. міжн. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро, Університет митної справи та фінансів, 2021. 870 с. С. 45—48.

Надійшла: 12.01.2022

Прорецензована: 03.02.2022

Доопрацьована: 21.02.2022

Підписана до друку: 23.02.2022

REFERENCES

1. Bystryakov I., Klynovyi D. Busyness-ecosystem concept of sustainable management. *Environmental Economics and Sustainable Development*, 2020, No. 8 (27), pp. 21-27 [in Ukrainian].
2. Bystryakov I.K., Klynovyi D.V. The platform economy of spatial business ecosystems: an innovative trend of the sustainable development. *Science and Science of Science*, 2019, No. 3 (105), pp. 3-25 [in Ukrainian].
3. Bystryakov I.K., Klynovyi D.V. Conceptual features of sustainable economic management. *Science and Science of Science*, 2021, No. 3 (113), pp. 3-19 [in Ukrainian].
4. Honchar H.P., Verbitska I.I. Foresight project as an effective method for economic development of the region, available at: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/39007/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D1%81%D1%82.pdf> [in Ukrainian].
5. Di Cesare M. Financing of foresight research. *Science. Innovations. Education*, 2008, Vol. 5, pp. 173-176, available at: <https://riep.ru/upload/iblock/7e5/7e5a2ba5aaa753a25524a656f2f5b039.pdf> [in Russian].
6. Public-private forms of ensuring sustainable spatial development of Ukraine. M.A. Khvesyk (Ed.). Kyiv, 2019 [in Ukrainian].
7. Brykin A., Shumayev V. Experience in using foresight as an instrument of public-private partnership in the field of strategic development of the economy. *RISK: Resources, Information, Supply, Competition*, 2009, No. 4, pp. 12-18 [in Russian].
8. Kvitka S.A. Foresight in Public Administration: Methods and Perspectives of Implementation in Ukraine. *Public Administration Aspects*, 2018, Vol. 6, No. 8, pp. 56-70 [in Ukrainian].
9. Bystryakov I., Klynovyi D. Principal approaches to ensuring economic homeostasis from the position of sustainable finance. *Environmental Economics and Sustainable Development*, 2021, No. 9 (28), pp. 34-42 [in Ukrainian].
10. Formation of spatial system for management of natural resource assets. M.A. Khvesyk (Ed.). Kyiv, 2020 [in Ukrainian].
11. Economic assessment of Ukraine's natural wealth. S.I. Pyrozhkov, M.A. Khvesyk (Eds). Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
12. Petrovska I.O., Klynovyi D.V. Electronic platforms for managing natural resource assets. In: Theoretical aspects and practical problems of management, economics and natural resource management in Ukraine. Proc. III Int. Sci.-Pract. Conf. (Kyiv, 21-22 Nov. 2019). Kyiv, 2019, pp. 161-163 [in Ukrainian].
13. Moroz V.V., Klynovyi D.V. Public-private partnership in digitalization of natural resources management of territorial communities. In: Ukraine 2030: public administration for

- sustainable development. Proc. Annual Int. Sci.-Pract. Conf. (Kyiv, 2020). Kyiv, 2020, Vol. 1, pp. 194-196 [in Ukrainian].
14. Bystryakov I.K., Klynovyi D.V. Sustainable finances as a socio-ecological innovation for sustainable economic management. In: Innovative solutions in economics, business, public communications and international relations. Proc. Int. Sci.-Pract. Internet Conf. Dnipro, 2021, pp. 45-48 [in Ukrainian].

Received on January 12, 2022

Reviewed on February 3, 2022

Revised on February 21, 2022

Signed for printing on February 23, 2022

Ihor Bystriakov, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Head of the Department of Sustainable Development Methodology
Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine
Dmytro Klynovyi, Ph. D. (Econ.), Assoc. Prof., Senior Research Fellow,
Leading Research Fellow of the Department of Sustainable Development Methodology
Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine
Nataliia Korzhunova, Ph. D. (Econ.), Senior Research Fellow,
Leading Research Fellow of the Department of Sustainable Development Methodology
Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine

FORESIGHT APPROACH TO ORGANIZATION AND FINANCING OF SUSTAINABLE ECONOMIC MANAGEMENT

The substantive features of the foresight methodology as a means to implement sustainable economic management are revealed, the basic formats and algorithm for the organization of financing of sustainable economic management on the basis of foresight approach are outlined. Emphasis is placed on the need to update the methodology for managing the sustainable development of economic systems using the foresight approach. Foresight design is identified as an effective tool for proactive management of economic systems, which creates opportunities for the formation of financial and logistical chain of funding the projects that involve natural resources in economic circulation, taking into account key competencies and smart specialization of various spatial entities with the participation of key economic process stakeholders — government, business and population.

Creating funds for sustainable development financing is proven expedient, three main formats of their functioning are proposed: budget — focused on the target of professional financial planning of budget expenditures for the future, taking into account foresight strategy; service — related to the target functions of public-private partnership and involvement of business structures and their resources in the implementation of foresight; project — aimed at the formation of balanced, from the standpoint of liquidity, profitability and capital structure of investment proposals, secured, in turn, by income from foresight projects.

The structural scheme of step-by-step interaction of economic process stakeholders in the organization of sustainable financing of foresight in a platform format is proposed. The basic stages of financing the foresight project of sustainable development are outlined, including the stage of investment, when the public sector and business structures enter into agreement on partnership in the investment project; the issue stage when a special legal entity SPV with the participation of an independent rating agency and under the supervision of a state regulator issues and sells on the stock market securities secured by future income from the project; the stage of refinancing the project by SPV company for its completion or operation or modernization and settlement with investors and originators on the issued financial obligations, etc.

Keywords: *foresight project; sustainable finances; sustainable economic management; management.*